

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертацията на Енрике Дореш на тема „Концептуалните метафори и прагматичният контекст в политическите речи (на испански и португалски)“ за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 2.1. Филология

Рецензент: проф. д.ф.н. Стефана Петрова Димитрова

Дисертацията на Енрике Дореш е един сериозен и задълбочено разработен труд, посветен на концептуалната метафора, позиционирана в рамките на когнитивната лингвистика, което дава възможност тя да бъде разглеждана като когнитивен инструмент и концептуален феномен. Веднага трябва да отбележа, че теоретичната рамка на изследването има и втори аспект или по-скоро втора опорна точка и това е лингвистичната прагматика. Холистичният подход на автора не е самоцел, той създава комфортни условия за адекватно наблюдение и описание на интеракцията между език, познание и политически дискурс, в който концептуалната метафора играе много съществена роля. Този въпрос е прецизно разработен във втората глава на изследването, в която е мотивирана епистемиологичната насоченост на разработката на материала с използването на теоретични постановки от няколко дисциплини, отличаващи се с множество допирни точки: лингвистичната прагматика, реториката и критическия анализ на метафорите.

Съвременната лингвистика е по определение предимно теоретична и затова ще се спра по-подробно на теоретичната компонента на работата, без да подценявам уменията на автора да работи с емпиричния материал и да прави много сполучливи подборки от политическите речи на испанските и португалските министър-председатели при встъпването им в длъжност. Дори ще отбележа нещо повече – според твърдението на автора досега не се среща в литературата задълбочен анализ на специфичните особености на испанската и португалската политическа реторика и особено на разликите между тях. Именно благодарение на

сполучливия емпиричен анализ дисертантът стига до извода, че „формалните и обективни ограничения на речите представляват началното ниво, на което изборът на лингвистични елементи и дискурсивни стратегии от страна на говорителите се влияе от измеренията на контекстните модели на политиците“. В търсене на разлики между двата корпуса авторът стига до извода, че „в испанския корпус е налице по-силно управление на груповите и институционалните знания и преобладава делиберативната реторика, при която аргументативните структури имат по-голяма тежест, докато португалският корпус показва повече управление на знания, свързани с културата и националната идентичност“, което обяснява възникването на тенденция за използване на епидейктичната реторика. Отбелязвам тези моменти, за да докажа, че между емпиричния анализ и теоретичната обработка на материала в дисертацията няма празно пространство и че всички възприети теоретични постулати, организирани в 4 семантични блока (Метафората в когнитивната лингвистика...; Теория на концептуалната метафора...; Прагматиката...; ТКМ и Прагматиката – точки на пресичане) работят за емпиричното изясняване на всички измерения на контекста, влияещи на прагматичния избор, свързан с метафоричната употреба и дискурсивните стратегии.

Дисертацията е ориентирана преди всичко към Теорията на концептуалната метафора на Лейкъф и това е мотивирано от признанието на ключовата роля на концептуалната метафора за разбирането на света. И тъй като разбирането на света е зависимо от контекста или, бих казала, от конситуацията на общуването, дисертантът по един естествен начин се насочва към теоретичните постановки на Т. ван Дейк и приема както неговото дефиниране на контекста, така и осмислянето на влиянието му върху избора на метафорите в процеса на комуникацията.

Всеки автор, занимаващ се с прагматика, знае добре, че това е една изключително динамично развиваща се научна област, чиито изследователски полета винаги се преплитат с тези на семиотиката, лингвистичната философия, реториката и др. Това задължава всеки изследовател да „изчисти“, да „избистри“ своята концепция и да определи строго и стройно насоките на собственото си изследване. И обсъжданият тук дисертант прави това твърде успешно. Той прецизно формулира

целите, които си поставя. На първо място е поставена задачата да се открият концептуалните метафори в избрания езиков корпус. Предлага се анализ на конкретните примери, формиращи фундамента на забелязаните метафорични изрази. Следва най-важният момент – задълбочено осмисляне на изследваните метафори от гледна точка на обстоятелствата и стратегическите намерения, представляващи тънкостите на метафоричната употреба. По-кратко казано, изпъкват три основни понятия – контекст при избора на концептуалните метафори, интерпретация на функционирането на метафорите и стратегическа цел на употребата им, т.е. три понятия, около които се изгражда текстът на изследването. Стратегическата цел на употребата е свързана с процесите на убеждаване и манипулация на адресата, които са по същество комуникативно действие и затова в дисертацията тя логично е обвързана с Теорията на речевите актове.

Теорията на речевите актове се интересува от комуникативните стратегии на участниците в комуникацията и преди всичко на говорещите, наричани (първи) интерпретатори. В работата могат да се проследят две интерпретативни линии – едната е имплицитна и е свързана с говорещите, а другата е експлицитна и тя отразява от една страна възприятието на адресатите, а от друга изследователската мисъл на автора, който поставя въпроса за когнитивните измерения на дискурсивните стратегии. Това води до очертаване на структурна рамка за разкриване на пластове от значения в политическия дискурс. В процеса на споменатото очертаване на структурната рамка прави впечатление умението на автора да съчетава комплементарно допустими постулати от различни теории, напр. като сполучливо разширява теоретичната рамка на Лейкф с контекстните модели на ван Дейк.

Подчертавайки, че анализът на когнитивните и прагматичните аспекти на обекта по характер е качествен, Енрике Дореш в същото време обръща сериозно внимание на квантитативните данни за проверка и потвърждаване на констатациите си с прагматичен и чисто лингвистичен характер. За целта се използва софтуер за конкорданс AntConc 4.2.0. Това е мотивирано от убеждението, че интерпретацията на метафорите в различните комуникативни ситуации не е лишена от субективност и че

квантитавният подход обезпечава едно по-обективно разбиране на контекста, от който зависи реторичният избор на говорещите. Споменатата зависимост е показана убедително с изясняването на факта, че и в двата корпуса политически речи преобладават метафори от еднотипни семантични полета, изградени около ядрата *пътуване*, *изграждане* и *конфликт*. Разбира се, в работата са разгледани и метафори от по-рядко срещани образци, напр. *Политиката е религия*, чиято убеждаваща цел е постигната чрез обръщение към широките религиозни слоеве на обществото. С подобни ценности и нагласи е свързана и цялата поредица от метафори, в които изпъква образът на Грижовния баща, по различен начин противопоставян на образа на Строгия баща в отделните добре очертани групи от носители на испанския и португалския език. В работата навсякъде добре проличава осведомеността на Енрике Дореш относно политическата ситуация в двете страни и стремежът му да я обвърже с текстовите масиви, които анализира. По този начин многоаспектният му труд получава и социолингвистична окраска. Съвсем логично той стига до извода, че „разликата между видовете знания, към които се апелира в речите, се обяснява с конкретните цели и специфичните характеристики на аудиторията“. Затова и специфичната убеждаваща цел на определен политик намира много по-убедително обяснение с оглед на социални основания отколкото на индивидуални.

В дисертацията са показани възможни пътища за по-нататъшно изследване на политическия дискурс в различни езици, отбелязана е ролята на въвеждането на историческа перспектива в подобни изследвания, изказано е предположение, че предметът може да бъде наблюдаван от „обратната“ страна – от обществената рецепция на различните реторични стратегии.

Както вече отбелязах, особено ценя теоретичния аспект на дисертацията. Паралелното разглеждане на текстовия материал от гледна точка на прагматиката и когнитивната лингвистика не пречи резултатите от анализа да бъдат отразени в изводи с различна степен на абстракция и обобщение. Същото може да се каже и относно съчетанието на диахронната и синхронната перспектива на изследването. Всъщност това винаги се очаква, ако едно изследване има холистичен характер. А

холистичният подход от своя страна обезпечава интердисциплинарна релевантност на теоретичното ядро на дисертацията. ТКМ в случая играе ролята на мощен аналитичен инструмент за идентификация и обяснение на предназначението на концептуалните метафори в политическите речи. Критическият анализ на ключови думи заедно с използването на софтуера за конкорданс и анализ на честотата на думите се превръща във важен филтър за проверка на авторовите констатации.

Разбира се, немаловажна роля в дисертацията играе и емпиричният анализ. Разгледани са подробно 13 речи на испанските министър-председатели и 10 встъпителни речи на премиерите на Португалия. Подборът на материала е подчинен на целта да се разкрият различните лидерски стратегии, своеобразното рамкиране на националната идентичност и обвързаните с нея подходи към управлението. Интересно е да се отбележи, че споменатото обвързване не е стриктно и не е така ярко изразено, както диаметралните различия в двупартийната система на САЩ. В случая тази система служи за терциум компарационис. И авторът правилно се насочва към интерпретация на влиянието на контекста и неговата вътрешноприсъща субективност. Той подчертава и наличието на други измерения на контекста – става дума за социалните, политическите и историческите условия на произнасянето на речта.

В дисертацията е обърнато внимание на субективните аспекти на функционирането на метафорите и това оправдава необходимостта от качествени подходи. Но авторът напълно осъзнава, че в едно бъдещо изследване използването на количествени методи и обширни бази данни би било изключително полезно. То би могло да доведе до разкриването на допълнителни модели на метафорична употреба в политическите речи.

В заключителната част на работата авторът самокритично отбелязва, че в дисертацията функционирането на метафорите в политическите речи се изследва през призмата на идеологическите модели, но не се отделя достатъчно внимание на промените и развитието на идеологическия дискурс. Признава и необходимостта от разширяване на обхвата на диахронния анализ, а така също на текстовия корпус с материал от други езици. Аз приемам тези му разсъждения като план за една по-нататъшна

работа с още по-нюансирано разбиране на лингвистичните стратегии в политическата комуникация.

Както към всеки научен труд и тук може да се направят отделни забележки. В случая става дума за твърде многословното заключение и за някои повторения в работата, които могат да бъдат посочени в личен разговор с кандидата. Но те не омаловажават всичко направено от него и не засенчват достойнствата на труда, в който теоретичните постановки отразяват различни аспекти на политическата комуникация, свързани с историческия контекст, употребата на концептуални метафори и различни прагматични параметри.

От всичко изложено дотук личи, че обсъжданата дисертация има висока научна и приложна стойност. Авторът проявява умение да анализира критично и обективно съществуващите подходи и теоретични разработки в интересувашата го област и да предлага стъпка по стъпка свое разбиране и свои решения за обяснение на когнитивните механизми, контролиращи употребата на концептуалните метафори в политическия текст и дискурс.

Авторефератът отразява точно и правилно съдържанието на дисертацията.

Убедено предлагам на г-н Енрике Дореш да бъде присъдена образователната и научна степен „Доктор“ в професионално направление 2.1. Филология.

Рецензент:

(Проф. дфн Стефана Петрова Димитрова)